

Luis Daviña Facal (2000): *Diccionario das Ciencias da Natureza e da Saúde*. A Coruña. Deputación Provincial da Coruña. Tomos I (A-B) e II (C) (1243 pp.).

Dentro da estandarización do léxico e dada a necesidade de dispormos de terminoloxías sobre temas especializados, un campo importantísimo e moi pouco traballado é o científico. A vontade de contribuír a este labor moveu o profesor Daviña Facal primeiro a distintas colaboracións xornalísticas, unha parte das cales se recolleron posteriormente no libro *Problemas do Léxico Científico* (1993) e agora a unha obra ambiciosa como é o *Diccionario das Ciencias da Natureza e da Saúde*.

Nos dicionarios de lingua son relativamente poucas as palabras científicas recollidas, pois ó incluí-lo léxico xeral, só se atoparán aquelas que se foron introducindo na lingua habitual. Ademais, os dicionarios de lingua non están dirixidos a especialistas en ningunha materia, senón ó público en xeral, e isto afecta tanto ás entradas que aparecen como ás definicións que se dean das mesmas, que non pretenderán ser exhaustivas nin proporcionarlle ó lector tódolos datos, senón simplemente os imprescindibles. Ademais, moitas definicións correspondentes a termos científicos incluídas nos dicionarios galegos presentaban erros, algúns certamente curiosos. Na obra citada anteriormente, *Problemas do Léxico Científico*, recóllese toda unha antoloxía de incorreccións atopadas nos dicionarios publicados con anterioridade.

Se os dicionarios de lingua non podían satisfacer as necesidades dun especialista nin polo número de entradas pertencentes ó ámbito científico nin polo tratamento das mesmas, tampouco contabamos con obras específicas de maior profundidade, pois só se foron publicando vocabularios moi reducidos que non alcanzaban nin o léxico utilizado no ensino secundario, e que só proporcionaban a tradución dos termos a partir do castelán e á inversa.

Segundo declara o autor na introducción, o seu propósito inicial era facer unha obra moito máis reducida, unha especie de vocabulario ou dicionario pensado para solucionar as necesidades de estudantes e profesores de secundaria, pero para redactar unhas definicións necesitaba utilizar palabras que nun principio non se ían incluír. Isto supón con frecuencia un grave problema nos dicionarios de lingua que tratan de ser pechados e que para non botar man nas definicións de palabras que non aparezan como entradas, poden acabar caendo en inexactitudes, ou en falta de precisión.

E así, fóronselle engadindo máis e máis entradas ó proxecto ata configurar unha obra de amplitude considerable, que só publicada ata a letra C ocupa dous tomos de máis de 600 páxinas cada un e que pretende solucionar os principais problemas existentes: por unha banda fixa-lo léxico científico e pola outra explicar correctamente os termos.

O primeiro tomo comeza cunha introducción do autor na que fala dos seus obxectivos, das informacións que fornece a obra, das directrices que seguiu á hora de adapta-los cultismos ó galego, e inclúe así mesmo unha extensa bibliografía na que se baseou, composta tanto por obras xerais de consulta, como polas específicas de cada campo e entre as que se atopan as que se publicaron en galego dunhas e doutras. Remata a introducción coa relación das abreviaturas empregadas.

As entradas refírense basicamente ós campos da bioloxía, a xeoloxía, a medicina, a farmacia e a veterinaria, aínda que tamén se inclúen doutros dominios se teñen relación con estes, con especial atención á realidade galega, xa que figuran principalmente especies existentes na nosa comunidade, e aparecen tamén como entradas, ó lado dos termos cultos, os nomes vulgares (*abrótega*, *arneirón*, *bácoro*, *carunchó*), con tódalas formas e variantes que se coñecen en cada caso (*aguaneta-becacina*, *aguia-aiga-aigue*, *amores-bardán-bardana*). Tamén podemos atopar entre as entradas prefixos, abreviaturas e símbolos químicos.

Aínda que na introducción non se di nada a este respecto, vemos que os homónimos de orixe distinta aparecen en entradas sinaladas con subíndices, como ASA¹ (do lat. *ansa*) e ASA² (do lat. *asa*), AURÍCULA¹ (do lat. *auricula [cordis]*) e AURÍCULA² (do lat. *auris*, orella, BERRO¹ (do lat. *verres*) e BERRO² (do célt. *beruron*), ou CALA¹ (de *calar*), CALA² (do ár. *kalla*) e CALA³ (de *calla*).

Non se dan cifras, como é habitual nos dicionarios, nin das entradas que figuran nos tomos publicados nin das que se pensan incluír en total, pero facendo un cálculo aproximado, nestes dous volumes haberá unhas dezaioito mil, que poderían supoñer case a terceira parte do total da obra.

A selección non era neste caso o problema principal, senón a fixación do léxico, que na maioría dos casos non se recollera con anterioridade en ningunha obra léxica galega. O autor expón na introducción os criterios que seguiu para a adaptación dos latinismos, para o que tivo en conta o que poderían aclarar a este respecto as *Normas Ortográficas e Morfolóxicas do Idioma Galego* e os dicionarios e vocabularios normativos, as solucións das demais linguas románicas e o criterio de universalidade da linguaxe científica, primando este último sobre os demais, polo que se introducen formas que non coinciden coas escollos normativas (*gluten*, *himen*, *liquen*, *plancton* ou *leucócito*). Recolle casos de vacilacións e de contradicións entre unhas publicacións e outras e critica as incoherencias que, a xuízo do autor, se producen nalgúns casos.

Polo que respecta á microestrutura, a continuación da entrada aparecen en primeiro lugar entre corchetes a transcripción fonética, pero só das grafías que presentan problemas, como a pronuncia do <x> e das vocais abertas e pechadas. Esta información resulta moi útil, e non só para os neofalantes, como se sinala na introducción, senón para os falantes en xeral, xa que son vocábulos pouco habituais e nos que con frecuencia dubidamos na pronuncia, por exemplo en casos como AXERMIA [s̃] e [ẽ] ou AXEROFTOL [ks] e [õ], por poñer algún exemplo.

De seguido dáse información sobre a lingua de orixe do termo e sobre algúns aspectos da súa historia: ABEI (Do taíno *abey*, a trav. do cast.), ABELMOSCO (Do ár. *habb al-musk*, gran de almíscro, a trav. do lat. cient. *abelmoschus*); ARENQUE (Do fr. *hareng* ou do prov. *arenc*, e estes do frâncico *hâring*) ou BISMUTO (Do lat. dos

alquimistas *bisemutum*, e este do al. *Wismut* [do top. *Wisem*, localidade de Bohemia, hoxe Rep. Checa, e *muten*, solicitar unha concesión mineira (?)]. Como se observa no último exemplo citado, se existen dúbidas sobre a proposta etimolóxica, sinalase cun interrogante.

Inclúese seguidamente a categoría da palabra, precisando incluso, no caso dos verbos, se son transitivos, intransitivos ou pronominais, dato este que algúns dicionarios, non xa científicos senón de lingua, evitan porque non sempre é doado precisalo. Desde o punto de vista do usuario resulta moi útil á hora de utiliza-la palabra correctamente na lingua. Dentro de cada entrada as acepcións con distinta categoría sepáranse cunha dobre barra (/ /), e os usos de substantivos como adxectivos (CARMÍN), de adxectivos como substantivos (ANAEROBIO), de verbos transitivos como pronominais (CARIAR), etc., indícanse con abreviaturas a continuación da definición.

As acepcións van indicadas por números e antes da definición, nas palabras científicas, que son a inmensa maioría, especificase abreviado o campo ou campos da ciencia ó(s) que pertencen. Nas palabras non científicas poden aparecer indicacións sobre o nivel de lingua ou os usos figurados, como vemos en CAPAR (*Pop.*), CARALLO (*Vulg.*) ou CAGAR (*Fig.* e *Fam.*).

Na introducción o autor considera as definicións que se dan como “se-mienciclopédicas”, a medio camiño entre o dicionario de lingua e o enciclopédico. Nós diríamos que entre as definicións que aparecen no *Diccionario* habería que distinguir unhas que son propias dos dicionarios de lingua, só cos datos imprescindibles para aclara-lo concepto, e outras moitas que son enciclopédicas, xa que superan amplamente este obxectivo aínda que, dentro deste tipo, poden considerarse breves. Cando a entrada é unha variante doutra, remítese á principal en cada caso sen repeti-la definición.

A inclusión de exemplos non é sistemática, nin se explica en qué casos se decidiu incluílos, pero aparecen a continuación dalgunhas definicións, tanto da entrada en si como das expresións recollidas.

De existiren sinónimos, antónimos e variantes, aparecen tódolos recollidos, tanto das palabras científicas como das populares: ALECITO Var. ALECÍTICO. Sinón. OLIGOLECÍTICO, OLIGOLECITO, CAPÍTULO 1 Sinón. CALÁTIDE, CALATIDIO, CÁLATO, BIDUEIRO 1 Var. ABIDUEIRA, ABIDUEIRO, ABEDUEIRA, BÍDALO, BIDO, BIDUEIRA, BIDUO. Sinón. BIDUEIRO COMÚN, BIDUEIRO PUBESCENTE; CERVINA Sinón. CERVOA, CERVÚA, HERBA CERVÚA, HERBA DOS ESCALDADOS, HERBA DOURADA, LINGUA CERVOA, LINGUA CERVINA, LINGUA DE BOI, LINGUA DE CERVO, PÉ CERVÚN. Se a sinonimia non é total, especificase a qué acepción en concreto se refire o sinónimo: BERRAR 1 Sinón. BRADAR, 1ª acep.; BERRAR 3 Sinón. BRADAR, 2ª acep., BRAMAR, 1ª acep.

Nas observacións atopamos información moi variada, que pode tratar sobre as escollas normativas (ABADEXO), as posibilidades que ofrece a normativa (CONDUCTOR), a proposta dun termo que parece o máis axeitado (CONNARÁCEAS), diverxencias entre as obras de consulta (ACEDÍA), recomendación de evitar un estranxeirismo (BORDERLINE), sobre a grafía (ABELÁ), a pronuncia (AËTOSAURUS), malentendidos ós que pode conduci-lo nome científico (CALLICTIS), extensión das

variantes ou sinónimos no uso (AMENEIRO), especificación dun termo fronte a outro(s) (ANALIZANTE), confusión entre termos (CALORÍA), formas patrimoniais e cultismos (AMOFAR), eufemismos (CASTRÓN), substantivos que se usan normalmente en plural (ABEACAS), aclaracións sobre o xénero (ALUVIÓN), formación do plural (CARÁCTER), etc., etc. É dicir, aquí cabe todo o que o autor considera oportuno comentar sobre unha palabra, ben sexa sobre a morfoloxía, a semántica, a etimoloxía, as variantes dialectais ou calquera outro aspecto.

A continuación das definicións poden aparecer expresións fixas. Tal e como se comenta na introducción, as que aparecen son frases nominais, e reciben o mesmo tratamento cás entradas.

En calquera obra, e máis nas que son pioneiras e lles corresponde comezar a abri-lo camiño, hai sempre aspectos mellorables, e nesta tamén se poden atopar algúns, ós que nos referiremos seguidamente.

Comezando pola introducción, a exposición podería ser máis ordenada seguindo unha orde paralela á información que aparece no dicionario, e reunindo no mesmo epígrafe todo o referido á fixación do léxico.

Mencionabamos anteriormente a profusa recollida de variantes e sinónimos, e que no primeiro caso só se definía a considerada principal, remitindo á mesma desde as demais, pero aparecen algunhas como AMENEIRO/AMIEIRO nos que a escolla da variante principal non concorda co *Diccionario da Real Academia Galega* (no que *ameneiro* remite a *amieiro*) sen explica-lo porqué da diverxencia, menos comprensible aínda cando nunha observación se di “A variante **amieiro** é moi usada”.

Con relación á redacción das definicións, a técnica lexicográfica non é demasiado afinada, aínda que isto non é especialmente grave por tratarse dun dicionario de carácter enciclopédico; atópanse con facilidade definicións non substituíbles, sobre todo nos adxectivos, que en moitos casos seguen un modelo hoxe desbotado nas obras lexicográficas, como é o de “Dise de ...”.

Tamén algunhas definicións correspondentes a substantivos son insubstituíbles. Podemos ver un exemplo disto na entrada ANQUILOMERISMO “*Denominación xeral para designar unha adherencia anormal de calquera órgano ou parte do corpo*”. A cursiva é nosa e indica o que cumpriría eliminar. Outro caso pode se-la segunda acepción de ASFALTO “*Fig. Aludindo ao seu uso na pavimentación de rúas e estradas, úsase como sinónimo de cidade, esp. as grandes (xungla de asfalto), ou de estrada (víctimas do asfalto)*”. Unha vez que xa queda marcado o significado como figurado, poderíase eliminar-la explicación que se dá e deixar simplemente “Cidade, especialmente se é grande, ou estrada”.

Mencionabamos máis arriba a inclusión de exemplos nalgunhas entradas, pero son poucos os que atopamos que recollan simplemente o uso da entrada nun contexto, devolvendo a palabra ó uso normal da lingua, xa que normalmente son extensións das definicións. Vexamos simplemente dous. ANISOMETRÍA: *Existen tres casos posibles de anisometría: un ollo emélope e o outro amélope; ambos os ollos amélopes, pero en distinto grao, e un ollo miope e outro hiperomélope*. CONDILARTOS: *Os condilartos son os mamíferos placentarios que amosan por primeira vez características típicas dos ungulados, polo que quizais foron os antecesoires de todas as ordes extinguidas e viventes destes mamíferos*. Nestes casos sería mellor considerar

todo como definición enciclopédica, que realmente é do que se trata, e non separa-la segunda parte á maneira dun exemplo.

Dicía Casares que o camiño da lexicografía é humilde (1969: 23) e non se pode aspirar a facer unha obra definitiva, e xa o autor se declara modestamente un afeccionado que na maioría dos casos o que fai é propoñer unha solución, agardando a que as autoridades lingüísticas se pronuncien ó respecto. Pero o labor, documentado e rigoroso, non é obra dun afeccionado e os obxectivos (combina-las distintas materias, fixa-lo léxico, afina-las definicións, atender ás variantes e sinónimos recollidos, etc.) certamente admirables, e tratar de atendelos todos un labor inxente.

Felicítamos e animamos ó autor e aproveitamos para pedi-la distribución polo menos dos tomos realizados, dado que se trata dunha obra de grande utilidade da que moitos poderíamos tirar proveito.

Referencias bibliográficas

Julio Casares (1969): *Introducción a la Lexicografía Moderna*. Madrid: Anejo LII da *Revista de Filología Española*.

Luís Daviña Facal (1993): *Problemas do Léxico Científico*. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia.

Real Academia Galega (1997): *Diccionario da Real Academia Galega*. Vigo: Edicións Xerais/Editorial Galaxia.

Real Academia Galega/Instituto da Língua Galega (1995): *Normas Ortográficas e morfolóxicas do Idioma Galego*. Vigo, 12ª edición revisada.

Mre CARME PAZOS BALADO